

**AMALIY SAN'AT DARSLARIDA XALQ HUNARMANDCHILIGI AN'ANALARI
ASOSIDA TALABALARNING IJODIY QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISH (XORAZM
AMALIY SAN'ATI AN'ANALARI ASOSIDA)**

Atayeva Nargiz Rustamovna

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti o'qituvchisi.

E-mail: atayevan@gmail.com

Annotatsiya: *Mazkur maqolada amaliy san'at darslarida xalq hunarmandchiligi an'analaridan foydalanish orqali talabalarining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish masalalari yoritilgan. Xorazm amaliy san'ati namunalarining o'quv jarayoniga tatbiq etilishi orqali talabalarda estetik did, badiiy tafakkur va milliy qadriyatlarga hurmat tuyg'usi shakllanishi tahlil qilinadi.*

Kalit so'zlar: *amaliy san'at, xalq hunarmandchiligi, Xorazm san'ati, ijodiy qobiliyat, estetik tarbiya, milliy meros.*

**РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ СТУДЕНТОВ НА ОСНОВЕ
ТРАДИЦИЙ НАРОДНЫХ РЕМЁСЕЛ НА УРОКАХ ПРИКЛАДНОГО ИСКУССТВА
(НА ОСНОВЕ ТРАДИЦИЙ ХОРЕЗМСКОГО ПРИКЛАДНОГО ИСКУССТВА)**

Атаева Наргиз Рустамовна

Преподаватель Ургенчского государственного университета имени Абу

Райхана Беруни E-mail: atayevan@gmail.com

Аннотация: *В данной статье рассматриваются вопросы развития творческих способностей студентов посредством использования традиций народных ремёсел на уроках прикладного искусства. Анализируется значение применения образцов Хорезмского прикладного искусства в образовательном процессе, способствующее формированию у студентов художественного мышления, эстетического вкуса и уважения к национальным ценностям.*

Ключевые слова: *прикладное искусство, народные ремёсла, творческие способности, эстетическое воспитание, Хорезмское искусство, национальное наследие.*

**DEVELOPING STUDENTS' CREATIVE ABILITIES THROUGH FOLK
HANDICRAFT TRADITIONS IN APPLIED ARTS CLASSES (BASED ON THE
TRADITIONS OF KHOREZM APPLIED ART)**

Atayeva Nargiz Rustamovna

Lecturer at Urgench State University named after Abu Raykhan Beruni. E-mail:

atayevan@gmail.com

Annotation: *This article discusses the development of students' creative abilities through the integration of folk handicraft traditions into applied arts classes. The study analyzes how incorporating examples of Khorezm applied art into the educational process contributes to shaping students' artistic thinking, aesthetic taste, and respect for national values.*

Keywords: *applied art, folk handicrafts, creative abilities, aesthetic education, Khorezm art, national heritage.*

O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimida milliy qadriyatlar va madaniy merosni o'rganish hamda yosh avlod ongiga singdirish muhim vazifalardan biridir¹. Xalq hunarmandchiligi nafaqat moddiy, balki ma'naviy meros bo'lib, u orqali inson o'z xalqining tarixiy xotirasini, badiiy didini va estetik qarashlarini anglaydi².

Amaliy san'at darslarida xalq hunarmandchiligi elementlarini qo'llash talabalarda ijodiy tafakkur va milliy o'zlikni anglashni rivojlantiruvchi samarali vositadir³. Bugungi ta'lim tizimidagi islohotlar sharoitida oliy ta'lim muassasalari raqobatbardosh, ijodiy fikrlay oladigan va kasbiy jihatdan yetuk pedagog kadrlarni tayyorlash vazifasini bajarishi lozim. Shu jarayonda amaliy va nazariy bilimlarni uyg'unlash pedagogika fanida keng qo'llaniladi³.

Talabalarda ijodkorlik qobiliyatini rivojlantirish uchun amaliy mashg'ulotlarda berilgan topshiriqlarni bajarish kamlik qiladi, buning uchun talabalarda motivatsiya va o'zi bajargan ishdan qoniqish hissini tug'dirish kerak. Xo'sh ijodlik o'zi nima, uni tarlari darajalarini ko'rib chiqsak. Ijodkorlik – bu sifatli yangi buyumlar, ma'naviy qadriyatlar yoki butunlay yangi ob'yektning yaratish jarayoni bo'lib, ijodkorlikni ishlab chiqarishdan (sanoatdan) ajratib turuvchi asosiy mezon uning natijasining o'ziga xosligidir. Ijodkorlikda nafaqat natija, balki jarayonning o'zi ham qimmatlidir. Ijodkorlik - bu tashqi olamdagi fikrlarni erkin amalga oshirishning aqliy jarayoni, shu jumladan asbob-uskunalar va insonning ichki hissiyotlari yordamida uni yoki boshqalarni qiziqtiradigan va estetik ahamiyatga ega. Inson ijodiy faoliyatining zarur elementi bo'lib, u mehnat mahsulotlarining tasvirini yaratishda ifodalanadi, shuningdek muammoli vaziyat noaniqlik bilan tavsiflangan hollarda xatti-harakatlar dasturini yaratishni ta'minlaydi. Ijodkorlikning turli xil turlari mavjud: ishlab chiqarish va texnik, ixtirochilik, ilmiy, qonuniy, siyosiy, ijtimoiy, tashkiliy, tadbirkor, falsafiy, madaniy, pedagogik, badiiy, mifologik, diniy, musiqiy, kundalik hayot, sport, o'yin, va boshqalar. Boshqacha aytganda, ijod turlari amaliy va ma'naviy faoliyat turlariga mos keladi. Har qanday ijodkorlik, turidan qat'iy nazar, shu sohadagi chuqur ilmiy bilimlar, mantiqiy fikrlash, keng tafakkur talab qiladi. Talabalarga motivatsiya berish, ularni yangi buyumlar yoki har qanday topshiriqqa ijodiy yondashishlari uchun ularda har bir bajargan ishi uchun yetarlicha rag'batlantirish lozim.

Ayniqsa, amaliy san'at hunarmandlarini tayyorlashda talabalarining ijodiy qobiliyatini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Xorazm xalq hunarmandchiligi an'analari asosida olib boriladigan amaliy mashg'ulotlar talabalarga nafaqat nazariy

bilimni mustahkamlash, balki amaliy-ijodiy kompetensiyalarini oshirish imkonini beradi⁴. Amaliy san'at sohasidagi ijodiy faoliyat va estetik tafakkur nafaqat shaxsiy badiiy rivojlanish, balki kelajakda hunarmand sifatida talabalarga samarali ta'lim berish qobiliyatini shakllantirish uchun ham zarurdir. Ushbu jarayon naqqoshlik, sopolchilik, gilamchilik va boshqa amaliy san'at yo'nalishlari orqali talabalarning fazoviy tafakkuri, shakl va kompozitsiyani idrok etish qobiliyati hamda amaliy ijodiy ko'nikmalarini rivojlantirish bilan mustahkamlanadi⁴.

Ijodiy qobiliyatni qo'llab-quvvatlovchi metodlar: Qayta-qayta mashq qilish – har bir texnika ko'p marotaba qo'llansa, avtomatik ko'nikma shakllanadi.

Eksperiment va yangi materiallar bilan tajriba – an'anaviy va zamonaviy materiallarni uyg'unlashtirish.

Muammo yechish orqali rivojlanish – masalan, «shakl va naqshni uyg'unlashtirib yangi buyum yarating».

Ijodiy loyihalar va mini-master-klasslar – mustaqil ijodiy ishlar talabalarga mustaqil fikrlashni o'rgatadi.

Amaliy san'at darslarida o'qitishda zamonaviy pedagogik yondashuvlar

Faol o'quvchi yondashuvi (aktiv o'rganish)-Talaba faqat tinglamaydi, balki amal qiladi, sinaaydi va yaratadi. Mashqlar, mini-loyihalar, guruh ishlari orqali ijodiy qobiliyat rivojlanadi.

Muammoga asoslangan ta'lim -Talaba muammo yoki vazifa yechish orqali o'rganadi. Masalan, «shakl va naqshlarni uyg'unlashtirib yangi buyum yarating».

Loyihaga asoslangan yondashuv -Talaba mustaqil loyiha tayyorlaydi, boshlang'ich g'oyadan yakuniy natijaga qadar ishlaydi. Bu yondashuv ijodiy va texnik ko'nikmalarni uyg'un rivojlantiradi.

Eksperiment va kashfiyot yondashuvi-Talabalar materiallar, ranglar, shakllar bilan eksperiment qiladi. Natijada ijodiy qarorlar va yangi texnikalarni kashf qiladi.

Differensial va individual yondashuv-Har bir talabaga qobiliyati va tezligiga mos topshiriqlar beriladi. Bu ijodiy qobiliyatni shaxsiy rivojlanish yo'nalishida oshiradi.

Interfaol metodlar-Guruh ishlari, muhokama, master-klasslar va raqamli vositalardan foydalanish. Talabalar o'zaro fikr almashadi, ijodiy yechimlarni muhokama qiladi.

Xalq amaliy san'ati turlari — kulolchilik, kandakorlik, yog'och o'ymakorligi, to'qimachilik, zargarlik va boshqalar — inson tafakkurining ijodiy ifodasidir. Ushbu san'at turlari orqali talabalarga: estetik go'zallikni his qilish; rang, shakl va naqsh uyg'unligini tushunish; milliy an'analarni asrab-avaylash; badiiy tahlil qilish malakalarini shakllantirish imkonini beradi.

Xorazm amaliy san'ati an'analari. Xorazm o'zining boy san'at an'analari bilan mashhur. Bu hududda:

Kulolchilik – sirli sopol buyumlar, qadimiy naqshlar va rang uyg'unligi;

Zargarlik – milliy uslubdagi bilaguzuk, sirg'a, uzuklar;

Yog'och o'ymakorligi – eshik, ustun va sandiqlardagi nafis naqshlar;

To'qimachilik – atlas, adras, gilam va kashtachilik ishlari keng tarqalgan. Bu an'analar orqali talabalar xalqning dunyoqarashi, falsafasi va estetik qadriyatlarini o'rganadilar.

Amaliy san'at darslarini o'zlashtirish jarayonida talabalar:

- o'zbek milliy san'atida badiiy naqqoshlikning roli;
- badiiy naqqoshlikning o'ziga xosligi va estetik mohiyati;
- amaliy va badiiy bezak san'atida kompozitsiya masalalari haqida tasavvurga ega bo'lishlari;
- tasviriy san'atda amaliy san'atning o'rni va roli;
- naqsh turlari, badiiy naqqoshlikda zamonaviy ramzlar va milliy qadriyatlar;
- amaliy-dekorativ san'atda kompozitsiya;
- amaliy bezak san'atida kompozitsiyaning qo'llanilishini o'rganadi va ulardan foydalanadi;
- kompozitsion markaz, konstruksiya, mavzu, harakat, yaxlitlik, kolorit, nisbatlar, me'yor, mutanosib va nomutanosiblik;
- dekorativ san'at turlarida janrli kompozitsiya;
- o'quv va tarbiya jarayonida badiiy bezak san'atining o'rni;
- amaliy bezak san'atida kompozitsiya, rang masalalari, shriftlar va materiallarda ishlash texnikasi;
- interer va ekstererda badiiy bezash;
- kompozitsiyaning asosiy qonuniyatlari, frontal kompozitsiya elementlari, zamonaviy ekspozitsiya va konstruksiyalar;
- badiiy bezak san'atida xalq amaliy san'ati turlaridan foydalanish ko'nikmalariga ega bo'ladilar.

Amaliy san'at darslarida an'analarni qo'llash metodikasi. Talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish uchun quyidagi metodlardan foydalanish mumkin:

Tahliliy metod: Xorazm amaliy san'at asarlarini o'rganish, naqsh, shakl va rang tahlili.

Ijodiy topshiriqlar: Talabalar o'z kompozitsiyalarini milliy naqshlar asosida yaratadilar.

Amaliy mashg'ulotlar: Xalq ustalari bilan uchrashuvlar, ustaxona mashg'ulotlari.

Innovatsion yondashuv: Milliy elementlarni zamonaviy dizayn bilan uyg'unlashtirish.

Talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish yo'llari. Mustaqil ijodiy loyihalar tayyorlash;

Xalq san'atining ramzlari, naqshlari va ma'nolarini o'rganish;

Rang va shakl uyg'unligi asosida badiiy ifoda vositalarini topish;

Mahalliy san'at muzeylari va ustaxonalariga ekskursiyalar tashkil etish.

Xulosa qilib aytganda, Xalq hunarmandchiligi an'analarni amaliy san'at darslariga tatbiq etish talabalarning nafaqat ijodiy qobiliyatlarini, balki milliy g'urur va madaniy ongini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Xorazm amaliy san'ati misolida bu jarayon o'zining samaradorligini ko'rsatadi: u orqali yoshlar milliy san'at merosini qadrlashni, estetik go'zallikni anglashni o'rganadilar.

Natijada ta'lim jarayonida "an'ana va innovatsiya" uyg'unligi shakllanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Milliy madaniyatni yanada rivojlantirish to'g'risida"gi farmoni.
2. Raxmonov R. "Xalq amaliy san'ati va dizayn asoslari". – Toshkent, 2020.
3. Karimova D. "San'at ta'limida milliy qadriyatlar asoslari". – Toshkent, 2021.
4. Yoqubov B. "Xorazm madaniy merosi". – Urganch, 2019.5. Internet manbalari: www.khiva.uz,
www.culture.uz